

Nr B 5

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst, m. m.

1958 års A-riksdag antog på hemställan av första lagutskottet (utlåtande nr 11) ett genom proposition, nr 30, framlagt förslag till lag om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst (riksdagens skrivelse nr 135).

Genom en den 6 juni 1958 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr B 19, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt i statsrådet fört protokoll *dels* meddelat riksdagen, att det av årets förra riksdag antagna förslaget till lag om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst förfallit, enär kyrkomötets samtycke till lagstiftningen ej hunnit inhämtas, *dels* föreslagit riksdagen att ånyo antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst

Härigenom förordnas, att kvinna skall äga lika behörighet som man att efter förtjänst och skicklighet befordras till prästerlig tjänst.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1946 tillkallade dåvarande statsrådet N. Quensel den 9 augusti samma år särskilda sakkunniga för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning av frågan om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster samt avgiva de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

De sakkunniga avgav den 15 augusti 1950 betänkandet Kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster (SOU 1950: 48). Betänkandet har varit föremål för en omfattande remissbehandling.

I skrivelse till kyrkomötet den 16 augusti 1957, nr 6, har Kungl. Maj:t under åberopande av skrivelsen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll bland annat begärt kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkände ett vid skrivelsen fogat förslag till lag om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst.

Till svar härpå har kyrkomötet i skrivelse den 4 oktober 1957, nr 32, förklarat sig icke kunna godkänna det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget.

Behörighetsfrågans behandling vid 1958 års A-riksdag

I den proposition, nr 30, som förelåg till behandling vid 1958 års A-riksdag lämnades till en början å s. 9—14 en redogörelse för gällande bestämmelser och förhållandena i andra länder och trossamfund. Därefter redogjordes å s. 14—45 för *dels* behörighetsfrågans behandling före och efter tillsättandet av 1946 års kommitté *dels ock* kommitténs förslag och remissyttrandena däröver.

Departementschefen

Vid remiss till lagrådet den 12 juli 1957 anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Persson*, följande:

»Frågan om kvinnor bör få tillträde till prästerliga tjänster har länge stått under debatt både i Sverige och utomlands. På flera håll har prästämbetet öppnats för kvinnor, så t. ex. i Danmark och Norge. Som regel har emellertid en lösning icke kunnat vinnas utan motsättningar mellan olika meningsriktningar.

I vårt land har spörsmålet om kvinnliga präster, åtminstone till en början, behandlats i nära anslutning till den allmänna frågan om kvinnors tillträde till statstjänst. När regeringsformen § 28 år 1921 ändrades så att även kvinnor skulle — med tillämpning av grunder som Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt godkänt — få befordras till statliga ämbeten och tjänster, gjordes det förbehållet att kvinna icke skulle få utnämnas till prästerlig tjänst, om ej annat blivit bestämt i kyrkolags form. Och den s. k. behörighetslagen av år 1923, som närmare bestämde kvinnornas behörighet till statstjänst, innehöll i fråga om prästerlig eller annan kyrklig tjänst endast en hänvisning till vad därom särskilt stadgades. Samma kommitté som framlagt förslag till dessa lagstiftningsåtgärder avgav emellertid år 1923 också ett betänkande, som innefattade utredning och förslag i fråga om kvinnas tillträde till kyrklig tjänst. Detta förslag innebar i huvudsak att kvinna i fråga om behörighet att prästvigas och att inneha prästerlig

tjänst skulle vara likställd med man, dock att därvid skulle gälla vissa närmare angivna undantag av icke oväsentlig räckvidd. Förslaget mötte vid remissbehandling starkt motstånd och ledde icke till någon lagstiftning.

Trots att spørsmålet om kvinnliga präster under de följande åren aktualiserades i flera sammanhang, kom den år 1945 beslutade reformen av behörighetslagstiftningen icke att beröra prästtjänsterna. I stället angavs att frågan om kvinnas tillträde till prästämbetet lämpligen borde göras till föremål för särskild utredning.

Det bör framhållas, att 1945 års reform innebar en slutsten på den allmänna behörighetslagstiftningens område. Kvinnorna fick nu generellt lika behörighet som män att efter förtjänst och skicklighet befordras till statstjänst eller annat allmänt uppdrag. Det alltjämt kvarstående undantaget för prästerliga tjänster framträder därmed som den enda lagstadgade begränsningen i kvinnornas behörighet till tjänster. Detta betyder emellertid självfallet icke, att man vid tillsättning av icke-prästerliga tjänster skulle vara förhindrad att fästa avseende vid sökandes kön. Under förarbetena till 1945 års lagstiftning underströks tvärtom, att kravet på *skicklighet*, tolkat såsom innefattande krav på lämplighet för den ifrågavarande befattningen, ibland måste innebära att hänsyn tages till könet. Uppenbarligen kan det vara en plikt för vederbörande myndighet att taga sådana hänsyn. Och Kungl. Maj:t kan i administrativ ordning förordna, att viss statstjänst skall förbehållas för endast män eller endast kvinnor, nämligen för det fallet att det med hänsyn till tjänstens göromål finnes uppenbart att tjänsten kan behöri gen upprätthållas endast av man eller endast av kvinna.

Spørsmålet om kvinnas behörighet till prästerliga tjänster har nu ytterligare utretts av en särskild kommitté, som varit verksam åren 1946—1950. På sätt framgått av min tidigare redogörelse har majoriteten inom denna kommitté föreslagit, att kvinna skall få lika behörighet som man att prästvigas och att inneha prästerlig tjänst, dock att kvinna ej skall kunna förordnas till prästerlig tjänstgöring eller utnåmnas till prästerlig tjänst i annan församling än sådan där det finns minst två prästerliga tjänster och av dessa minst en har manlig innehavare. En minoritet av fyra ledamöter har emellertid yrkat, att frågan om prästvigning av kvinnor tills vidare bordläggas och att åtgärder omedelbart vidtages för att inrätta en särskild kvinnlig tjänst i kyrkan.

Förslagen har, som också tidigare framgått, fått ett splittrat mottagande. Särskilt har de kyrkliga myndigheterna och prästerskapets sammanslutningar genomgående rest motstånd mot den av kommittén förordade reformen. Därvid har bland annat framhållits som angeläget att frågans lösning icke forceras.

Otvivelaktigt är frågan om kvinnors tillträde till prästtjänster mera komplicerad än den om kvinnas behörighet till statstjänst i allmänhet. Det gäller här i flera hänseenden andra och ömtåligare överväganden. Genom de upprepade utredningar och remissbehandlingar som förekommit och den

ingående samhällsdiskussion som ägnats saken, bland annat vid riksdagar och kyrkomöten, får frågan emellertid enligt min mening anses vara tillräckligt beredd för slutligt avgörande. Jag vill i detta sammanhang också erinra om att 1955 års riksdag särskilt hemställt att förslag till lagstiftning i ärendet skall föreläggas nästa kyrkomöte. Trots dessa omständigheter skulle möjligen ett nytt skäl kunna anföras för anstånd med avgörandet, nämligen att man borde avvakta resultatet av den utredning om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan staten och svenska kyrkan som 1956 års riksdag begärt. I det utlåtande av konstitutionsutskottet som ligger till grund för riksdagens skrivelse i ämnet har emellertid framhållits, att det torde komma att dröja avsevärd tid innan utredningens resultat kan framläggas och att med hänsyn härtill dess arbete icke bör föranleda, att sådant utrednings- och reformarbete på det kyrkliga området avbrytes eller inställes som kan leda till önskvärda partiella reformer. Enligt min mening är det i förevarande fall fråga om en reform av angivet slag. Jag vill tillägga, att det av flera skäl kan vara av betydelse att ovisshet icke råder om de lagstiftande organens inställning till frågan om kvinnliga präster.

På dessa grunder förordar jag att nämnda fråga nu upptages till avgörande.

De skäl som anföres för att öppna prästämbetet för kvinnor rymmes under endera av två huvudsynpunkter. Den ena är att principen om mäns och kvinnors rättsliga likställighet i vårt samhälle bör präglade även den kyrkliga organisationen. Den andra är omsorgen om kyrkans bästa.

Likställighetsprincipen är så klar och numera så rotfast i vårt land, att jag här ej behöver ytterligare uppehålla mig vid dess innebörd. Tydligt är sålunda att den av flera kyrkliga remissmyndigheter utvecklade tanken, att mäns och kvinnors arbete inom kyrkan skulle kunna tillerkännas likvärdighet även om kvinnorna fick bedriva sin verksamhet på annan nivå än prästernas, är oförenlig med det borgerliga samhällets likställande av man och kvinna.

Å andra sidan har i både 1923 och 1950 års kommittébetänkanden framhållits, att frågan om kvinnas tillträde till prästämbetet icke kan och får lösas utifrån endast ett abstrakt likställighetsresonemang. Jag anser det viktigt att man nu ej släpper denna synpunkt. Ty därmed skulle man kunna förledas att underkänna kyrkans och dess verksamhets egenart i förhållande till det borgerliga samhället och dettas funktioner. Betydelsen på nu förevarande område av likställighetstanken blir då, att den anvisar en lösning som bör väljas, om icke för kyrkan säregna förhållanden gör det troligt att hinder möter med hänsyn till kyrkans bästa.

I 1950 års kommittébetänkande hävdas med utförlig motivering, att kyrkan har ett starkt behov av ökad kvinnlig insats inom sina olika verksamhetsgrenar. Denna synpunkt har icke motsagts från något håll utan har

tvärtom kraftigt understrukits i flera remissyttranden — även av motståndare till tanken på kvinnliga präster. Jag finner det icke erforderligt att nu upprepa argumenteringen i denna del utan vill endast sammanfattningsvis uttala som min mening att det för kyrkan måste vara av betydande intresse att väl kvalificerade och utbildade kvinnor, som har håg och fallenhet för arbete inom kyrkan, verkligen får tillfälle därtill. I detta sammanhang anser jag mig vidare böra framhålla, att jag delar den av första lagutskottet vid 1955 års riksdag hävdade uppfattningen att kvinnor, generellt sett, är lika väl skickade som män att utöva de på prästämbetet ankommande funktionerna.

Från flera håll har som nämnts förslag framkommit om att den kvinnliga arbetsinsatsen i kyrkan skall ökas på det sättet, att en ny kyrklig tjänst inrättas avsedd huvudsakligen eller allenast för kvinnor. Enligt vissa förslagsställare skulle med inrättandet av en sådan tjänst frågan om prästämbetets öppnande för kvinnor kunna avföras från dagordningen. Andra — de torde vara färre — anser att en dylik tjänst bör inrättas, oavsett om kvinnor får bli präster eller ej. Det må anmärkas, att biskopsmötet i sitt år 1955 antagna, förut återgivna förslag om ny kyrklig tjänst för medhjälpare i församlingsarbetet icke uttryckligen tagit ställning till denna fråga.

Första lagutskottet har i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 26 år 1955 uttalat att inrättandet av en särskild lekmannatjänst av det slag, biskopsmötet förordat, icke kan minska angelägenheten av att prästämbetet nu öppnas för kvinnor. Endast efter prästvigning kan kvinnan, anför utskottet, bli i stånd att utan begränsning göra sin insats i det kyrkliga arbetet. Jag kan i denna del helt ansluta mig till utskottet.

Härutöver vill jag erinra om att den församlingskommunala självbestämmanderätten redan nu gör det möjligt för församling och kyrklig samfällighet att anställa kvinnor för sådant kyrkligt arbete som icke lagligen måste ombesörjas av präst. Anställningsrättsligt kan sådan kvinna få samma grad av trygghet som annan kommunal tjänsteman. Självfallet är den möjlighet, som här föreligger för åtminstone stora och medelstora församlingar att öka den kvinnliga arbetsinsatsen, av stort värde trots begränsningen av kvinnlig medhjälparens kompetens. Något annorlunda ställer sig saken om man vill under statsmakternas medverkan skapa en ny kyrklig församlingstjänst, som i fråga om kompetenskrav och arbetsuppgifter nära ansluter sig till prästtjänsten och som helt eller delvis finansieras över kyrkofonden — alltså en anordning sådan som den mot vilken biskopsmötet torde sikta. Man synes mig icke kunna avvisa möjligheten att tillkomsten av en dylik tjänstetyp skulle komma att inverka på storleken av den församlingsprästerliga organisationen. Nu har emellertid under det mångåriga arbetet på att få fram riktlinjer för en ny, för vår tids förhållanden avpassad pastorsindelning och församlingsprästerlig organisation icke ifrågasatts att man skulle avlasta prästerskapet vissa arbetsuppgifter genom att skapa en ny

typ av tjänstemän. En sådan lösning är också främmande för de förslag, som Kungl. Maj:t på min föredragning genom propositionen 1957:153 underställt riksdagen.

Jag anser alltså, att tanken på inrättandet av en ny kyrklig tjänst icke bör få stå hindrande i vägen för en lösning av frågan om kvinnliga präster.

Härefter torde jag få beröra några ytterligare argument, som mera allmänt anförts mot den föreslagna reformen.

Det har gjorts gällande, att det skulle vara oförenligt med kyrkans trohet mot bibeln att låta kvinna bli präst. I min föregående framställning har jag ansett mig kunna avstå från att närmare redogöra för de undersökningar och meningsutbyten som förekommit härom. Jag vill här endast erinra om att denna argumentering — som växlar något mellan olika företrädare — har bland annat följande utgångspunkter: en evig skapelseordnings betydelse för mannens och kvinnans olika ställning inom kyrkan, prästens uppgift att inför församlingen avbilda eller representera Kristus, utväljandet av allenast män till apostlar, några av aposteln Paulus gjorda uttalanden om den ställning kvinnan borde intaga i församlingslivet. I 1923 och 1950 års betänkanden samt i däröver avgivna yttranden av teologiska fakulteter och domkapitel överväger emellertid den meningen att dylika synpunkter icke kan tillerkännas avgörande betydelse. Detta är också min uppfattning.

Vidare har som skäl mot reformen åberopats hänsyn till den kristna kyrkans tradition. Och ovedersägligen strider det i och för sig mot denna tradition att låta kvinnor bli präster. Det bör dock uppmärksammas att det för svenska kyrkans del ansetts ligga inom traditionens ram att efter hand vidga utrymmet för kvinnliga insatser. Inom kyrkans sociala och själavårdande verksamhet har detta skett genom diakonissinstitutionen. Såsom ledamöter av kyrkoråd och kyrkofullmäktige samt som kyrkvårdar har kvinnor kommit att delta i församlingsstyrelsen och i lokalkyrkans förvaltning. Slutligen har kvinnor som studiesekreterare, ungdomssekreterare och dylikt fått inom kyrkan fullgöra uppgifter, vari ingått ett skiftande mått av förkunnelse. I yttrande över 1950 års betänkande har biskopen i Linköpings stift påvisat, att gränsen mellan den av fyra reservanter föreslagna särskilda kvinnliga kyrkotjänsten och kvinnans beklädande med prästämbetet går vid rätten till sakramentsförvaltning. I stort sett torde detsamma gälla om förhållandet mellan biskopsmötets förslag av år 1955 och kvinnans tjänstgöring som präst. Den av mig här antydda utvecklingslinjen inom svenska kyrkan synes mig icke lämna stöd för att tillgodogörandet av kvinnans arbetsinsats inom kyrkan bör varaktigt hejdas inför sakramentsförvaltningen.

Vad jag nu anført motsäger icke, att man vid reformens genomförande bör och kan taga stor hänsyn till det i traditionen grundade känslomotstånd mot kvinnliga präster som otvivelaktigt finns, särskilt på vissa orter. Härtill återkommer jag i det följande. Jag vill dock redan i detta samman-

hang peka på att det numera knappast kan spåras något av det motstånd mot kvinnliga tjänstemän som för blott några årtionden sedan otvivelaktigt fanns inom den svenska förvaltningen. Detta förhållande synes mig beaktansvärt av bland annat det skälet att — såvitt framgår av remissyttrandena över 1950 års betänkande — tanken på kvinnor som präster möter starkast motstånd hos prästerskapet.

Ett ofta återkommande, starkt understruket argument mot reformen är att den skulle kunna inverka oförmånligt på svenska kyrkans ekumeniska förbindelser med andra trossamfund. Inom en dominerande del av kristenheten kan kvinna nu icke bli präst och kommer måhända ej att kunna bli det inom överskådlig tid. Det är över huvud taget svårt att bedöma, vilka konsekvenser reformen skulle få från ekumenisk synpunkt, men jag kan icke föreställa mig att dessa konsekvenser skulle kunna bli till skada för svenska kyrkan. Jag finner det därför — liksom 1946 års kommitté — icke rimligt att ekumeniska hänsyn skulle få utgöra hinder för reformen.

Övriga argument i diskussionen om kvinnas tillträde till prästämbetet hänför sig på ett eller annat sätt till en avvägning mellan å ena sidan storleken och värdet av de arbetsinsatser i kyrkan, som kan väntas från kvinnor som präster, och å den andra den oro och splittring som kan skapas av en sådan reform. Det synes mig vara på denna punkt som de tyngst vägande skälen är att finna.

Som redan nämnts har omkring två tredjedelar av de 119 församlingar eller kyrkliga samfälligheter som hörts över 1950 års betänkande uttalat sig för att kvinna skall få bli präst. Samma ståndpunkt har de politiska och — med ett undantag — de opolitiska kvinnoföreningar som yttrat sig. Att likväl ifrågasätta att ett avsevärt utrymme finnes för kvinnor i prästtjänst synes mig vara ett svårförståeligt underkännande av allvaret i dessa meningsyttringar. Många remissyttranden innehåller otvetydiga uttryck för förhoppningar att kyrkans verksamhet skall, genom kvinnliga präster, nå vidare och djupare. Även om det för närvarande inom vissa kretsar av kyrkan finns ett bestämt motstånd mot reformen, torde farhågorna för framtida oro och splittring vara starkt överdrivna.

Vad jag här anfört leder mig till den slutsatsen att prästämbetet nu bör öppnas för kvinnor.

Som förut nämnts föreslås i 1950 års kommittébetänkande den begränsningen i kvinnlig prästs behörighet, att kvinna icke skall få förordnas till prästerlig tjänstgöring eller utnämnas till prästerlig tjänst i annan församling än sådan, där det finns minst två prästerliga tjänster och av dessa minst en har manlig innehavare. Kommitténs motiv för denna begränsning är i huvudsak, att man icke bör skapa en sådan situation att församlingsmedlemmar, som av principiella eller känslomässiga skäl ställer sig avvisande till tanken på kvinnliga präster, icke har möjlighet att betjänas

inom församlingen av annan än kvinnlig präst. Bestämmelsen har synts kommittén nödvändig åtminstone under en övergångstid. Det må anmärkas, att en bestämmelse av samma innehåll upptogs redan i 1923 års förslag och att man därvid särskilt underströk vikten av att en församling icke mot sin vilja skulle erhålla kvinnliga präster.

Den föreslagna begränsningsregelns innehåll är oklart. Med »församling» torde i förevarande sammanhang icke — såsom ofta i något äldre lagstiftning — avses pastorat. Detta synes framgå av de sakkunnigas motivering och vidare av uttalandet att regeln innebär, att det skulle finnas omkring 300 församlingar, där kvinnlig präst hade rätt att tjänstgöra. Församlingsbegreppet har också onekligen en central betydelse för det kyrkliga livet. Nu förhåller det sig emellertid så, att församlingsprästtjänst är inrättad i pastorat, ej i församling. Såsom det legalt-administrativa tjänstgöringsområdet för en kyrkoherde och honom eventuellt biträdande präster bildar pastoratet den yttre ramen och den egentliga enheten för den församlingsprästerliga verksamheten i dess helhet — detta även i de fall då pastoratet omfattar flera församlingar och även om Kungl. Maj:t bestämt att del av pastoratet skall utgöra särskilt tjänstgöringsområde för en eller flera biträdande präster. Det bör vidare framhållas, att den omständigheten att två präster har sin stationeringsort i samma församling icke nödvändigtvis betyder att bådas arbetskraft huvudsakligen användes för den församlingens räkning. Församlingsbegreppet som utgångspunkt för en begränsningsregel av föreslagen typ kan därför enligt min mening — av rent tekniska skäl — icke komma i fråga. Däremot skulle det kunna tänkas att bygga en dylik regel på pastoratsbegreppet, alltså på skillnaden mellan enpräst- och flerprästpastorat. Kvinna skulle då icke få bli präst i enprästpastorat men väl i flerprästpastorat, där det finns minst en prästtjänst med manlig innehavare. Det kan anmärkas att antalet flerprästpastorat för närvarande uppgår till omkring 800 och vid genomförande av den i propositionen 1957:153 föreslagna indelningsreformen kan beräknas öka till drygt 900. Även en begränsningsregel efter nyss antydda linjer erbjuder emellertid tekniska problem och skulle i praktiken kunna leda till egendomliga konsekvenser. Det är vidare ofrånkomligt att varje särbestämmelse av ifrågavarande slag måste möta principiella betänkligheter. Härom synes 1946 års kommitté själv ha varit medveten, då den framhåller att en dylik bestämmelse saknar motsvarighet inom svensk lagstiftning i övrigt. Och principiella erinringar mot begränsande särregler för kvinnor har även anförts vid ärendets remissbehandling, särskilt i yttranden från universitetskanslern, flera kvinnoorganisationer och några församlingar. Den frågan inställer sig då, om behovet av en begränsningsregel är så starkt att det kan uppväga de förut berörda invändningarna.

För egen del är jag liksom 1946 års kommitté väl medveten om att det för framgången av det kyrkliga arbetet är ytterst betydelsefullt att prästens

person och gärning mötes med förtroende inom den menighet han har att betjäna. Av ålder har man i menighetens rätt att medverka vid tillsättningen av de ordinarie församlingsprästtjänsterna sett en garanti för att regelmässigt förutsättningar för gott andligt ledarskap och gott samarbete skall finnas. Om en menighet mot sin vilja skulle erhålla kvinnlig präst, kunde häri onekligen ligga en risk för det kyrkliga livet. Förutsättningarna för att en dylik situation skulle uppkomma är emellertid enligt min mening — även utan en begränsningsregel — mycket ringa. Skälen för denna min uppfattning skall jag närmare utveckla i det följande.

Som tidigare berörts anser man, vad det allmänna statliga befordringsväsendet beträffar, att kravet på *skicklighet*, tolkat såsom innefattande krav på lämplighet för den ifrågavarande befattningen, ibland måste innebära att hänsyn tages till könet. Enligt min mening kommer även vid prästtillsättningar att finnas utrymme för sådant hänsynstagande. Jag vill särskilt peka på vissa bestämmelser i prästvalsagstiftningen och utgår därvid från det förslag till lag om prästval, som antagits av innevarande års riksdag och som är avsett att föreläggas årets kyrkomöte. Enligt detta får till prästerlig tjänst ifrågakomma endast den som provas ha den förmåga och de egenskaper som erfordras för tjänstens nöjaktiga bestridande. Vidare gäller, att behöriga sökande skall uppföras på förslag efter som de, med hänsyn jämväl till tjänstens särskilda behov, finnes äga företräde i förtjänst och skicklighet. Innebörden av hänvisningen till »tjänstens särskilda behov» har under arbetet med den nya prästvalsagstiftningen närmare utvecklats. Vid sin diskussion rörande tänkbara olägenheter av stiftsbandets avskaffande behandlade 1950 års prästvalskommitté även frågan huruvida — genom stiftsbandets upphävande — risken skulle öka för att pastorat skulle få en präst, som är främmande för dess andliga egenart. Kommittén ansåg därvid, att föreskriften om hänsyn till »tjänstens särskilda behov» lämnade utrymme för hänsynstagande till pastoratets andliga struktur. Detta uttalande fann jag för egen del välgrundat och riksdagen lämnade det utan erinran. Uppenbarligen kan ett pastorats »andliga struktur» vara sådan att pastoratsmenigheten ställer sig direkt avvisande till att få en kvinnlig präst. Detta förhållande måste kunna leda till att en kvinna provas icke böra komma i fråga som präst i pastoratet. Vad nu anförts är av betydelse icke blott vid upprättande av förslag till prästerlig tjänst utan också vid utnämning till prästtjänst, som skall tillsättas utan val, och vid missivering av icke-ordinarie präst. — Jag kan å andra sidan icke underlåta att framhålla, att »den andliga strukturen» även i ett enprästpastorat kan vara sådan att en kvinnlig präst där skulle mottagas med glädje. Det skulle enligt min mening vara betänkligt att i ett sådant fall, genom en formell regel, utesluta pastoratsmenigheten från möjligheten att få den präst man vill ha.

Liksom 1946 års kommitté anser jag det kunna förutsättas, att biskop och domkapitel äger tillräcklig kännedom om stiftets församlingar för att

kunna pröva, hur arbetsmöjligheterna för kvinnliga präster ställer sig inom olika delar av stiftet. Vid tillsättning av ordinarie församlingsprästtjänster kommer därtill, att det genom prästvalsagstiftningens bestämmelser är sörjt för att en meningsyttring angående de sökande alltid inhämtas från pastoratet. Därvid kan inställningen till tanken att få en kvinnlig präst komma till uttryck. Mest påfallande är detta vid tillsättning av kyrkoherde- eller komministertjänst efter val — enligt förslaget till ny prästvalsag vid två tredjedelar av tillsättningsfallen. Pastoratsmenigheten har då att välja mellan dem som uppförts på förslag till tjänsten och valutfallet blir regelmässigt avgörande för tillsättningen. Den situationen att ett förslag endast omfattar kvinnor är visserligen tänkbar men torde åtminstone för lång tid framåt få betraktas som ett rent teoretiskt fall. Vid tillsättningar utan val, s. k. tredjegångstillsättningar, skall församlingskyrkoråden i pastoratet få tillfälle att yttra sig om de sökande och kan därvid ange sin inställning till frågan om kvinnliga präster.

En viktig omständighet är enligt min mening vidare, att det finns all anledning antaga att de kvinnor som blir präster inom svenska kyrkan själva kommer att söka sig till sådana arbetsområden där deras insatser blir särskilt fruktbara. Såsom anföres i 1950 års betänkande torde de komma att dra sig för att söka tjänst där det finns en stark opinion mot kvinnliga präster. Erfarenheterna av 1945 års reform på den allmänna behörighetslagstiftningens område visar också att frånvaron av särskilda undantagsföreskrifter där icke lett till att kvinnor eftersträvat tjänster, som ansetts regelmässigt böra besättas med män.

Sammanfattningsvis vill jag göra gällande, att det med hänsyn till de förhållanden jag här sökt klarlägga icke finns något verkligt behov av en särskild begränsningsregel. Över huvud taget framstår det för mig som mycket osannolikt att under en avsevärd övergångstid efter reformens genomförande — annat än rent undantagsvis — den situationen skall inträffa att man i ett pastorat endast har kvinnlig präst att tillgå. Jag förordar alltså att i lagen icke inskrives något undantag från kvinnas behörighet till prästerlig tjänst.

I fråga om lagstiftningens omfattning och utformning är ytterligare ett par spörsmål av mera principiell räckvidd att beakta.

Det första gäller kvinnas rätt till prästvigning. I båda de föreliggande kommittéförslagen har det ansetts erforderligt att uttryckligen fastslå, att kvinna skall vara likställd med man såväl i fråga om behörighet att prästvigas som i fråga om behörighet att inneha prästerlig tjänst. Regeringsformen § 28 säger däremot icke något om kvinnas prästvigning; och över huvud taget finns det varken i kyrkolagen eller annorstädes i lag något uttryckligt förbud mot att viga kvinna till präst.

Prästvigning är en oeftergivlig förutsättning för innehav — även till-

fälligt — av prästtjänst i svenska kyrkan. Frågan huruvida en person som så önskar skall få bli vigd till präst avgöres av vederbörande biskop. Denne har därvid som tjänsteplikt att pröva, om gällande villkor för prästvigning är uppfyllda. Prövningen omfattar bland annat en allmän lämplighetsprövning. Även om prästkandidaten fullgjort stadgade kunskapsprov och uppfyller övriga formella krav, ger detta honom icke någon rätt att bli prästvigd. Biskopen kan icke tvingas att viga den han finner otjänlig.

Å andra sidan bör framhållas, att prästvigningen icke medför någon obetingad rätt till anställning i kyrkan. I samband med tillkomsten av 1951 års lönereform för prästerna klarlades, att förbudet i 19 kap. 6 § kyrkolagen för biskop att »viga flera präster än som nödortfteligen behövas och med lägenheter kunna förses» icke innebär, att kyrkan genom prästvigningen påtar sig ansvar för prästens skäligen försörjning. Det torde också förekomma att en man prästvigdes, oaktat han åtminstone tills vidare icke avser att tjänstgöra regelbundet i prästerlig befattning eller som lärare.

Med hänsyn till förut angivna omständigheter — prästvigningens betydelse som nödvändig förutsättning för innehav av prästerlig tjänst samt frånvaron av lagstadgat förbud mot prästvigning av kvinna — finner jag det för egen del icke erforderligt att i lagen intaga särskild föreskrift om att kvinna skall äga lika behörighet som man att prästvigas. Även utan en dylik föreskrift måste det enligt min mening stå klart, att kvinnligt kön icke i och för sig skall kunna utesluta en prästkandidat från möjligheten att bli prästvigd och att kvinna lika väl som man skall kunna få sin lämplighet för prästkallet prövad efter objektiva grunder.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att, därest prästerliga tjänster öppnas för kvinnor, vissa ritual i kyrkohandboken måste ändras och att även därigenom kvinnas behörighet till prästvigning kommer till uttryck.

På ytterligare en punkt finner jag skäl till avvikelse från kommittéföreläggelsen, nämligen i den del de innehåller att kvinna skall vara likställd med man i fråga om behörighet att inneha kyrklig tjänst som icke är att hänföra till prästerlig tjänst. Behov av en dylik bestämmelse torde numera icke föreligga. Några i lag stadgade inskränkningar i kvinnas behörighet till annan kyrklig tjänst än prästtjänst kvarstår icke. Tidigare fanns i detta hänseende vissa bestämmelser om organister och klockare i 24 kap. 30—33 §§ kyrkolagen och därtill anknytande administrativa författningar, men nämnda paragrafer i kyrkolagen har upphävts genom lagen den 27 juni 1947 om kyrkomusiker.

I enlighet med de riktlinjer som här angivits har inom ecklesiastikdepartementet upprättats förslag till lag om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst.

Lagförslaget torde i vissa delar böra något närmare motiveras.

Med prästerlig tjänst avses — liksom uppenbarligen är fallet i § 28 regeeringsformen — varje slag av prästerlig tjänst inom svenska kyrkan.

Lagförslagets formulering har nära anslutits till 1945 års allmänna behörighetslag. Liksom i denna har orden »efter förtjänst och skicklighet» skrivits in för att utmärka att hänsyn skall kunna tagas till sökandes kön, i den mån detta erfordras för bedömande av sökandes »skicklighet». Jag hänvisar härutinnan till vad jag tidigare anfört.

Slutligen vill jag framhålla, att om en lagstiftning av förut angivet innehåll kommer till stånd, blir därmed särbestämmelsen om prästerlig tjänst i regeringsformen § 28 tredje stycket obehövlig. Lagtekniskt föreligger då i viss mån en parallell till den situation som var för handen vid 1945 års reform av den allmänna behörighetslagstiftningen. I detta läge tvekar jag för egen del icke att uttala, att grundlagsbestämmelsen bör upphävas. Frågan om åtgärder i detta syfte torde emellertid få anmälas vid ett senare tillfälle.

Den föreslagna lagen torde böra träda i kraft den 1 juli 1958, samtidigt med den nya lagstiftningen om prästval.»

1957 års kyrkomöte

Kyrkomötet har i sin skrivelse till Kungl. Maj:t anfört bland annat:

»Den nu aktuella frågan om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst kan enligt kyrkomötets mening icke besvaras annat än med utgångspunkt från nya testamentet. Nya testamentet ger i frälsningsfrågor och trons övriga huvudfrågor giltiga besked för alla tider. Av annan art är frågan huruvida och i vilken omfattning nya testamentets förordningar för de första kristna församlingarna kan anses ha en för all framtid förpliktande innebörd. Till denna grupp av frågor hör den om prästämbetets utgestaltning. Det synes därför kyrkomötet vara angeläget att beslut som binder den kommande utvecklingen icke fattas, förrän man inom kyrkan vunnit större enighet och klarhet beträffande utformningen av prästämbetet. Värdefullt synes i detta sammanhang vara att hela frågekomplexet blir belyst, helst i allmänkyrkligt sammanhang. Ett organ härför finnes i kyrkornas världsråd.

Kyrkomötet kan därför icke anse det rådligt att genom bifall till Kungl. Maj:ts förslag taga avgörande ställning till frågan.

På grund av vad sålunda anförts får kyrkomötet förklara sig icke kunna godkänna det vid Eders Kungl. Maj:ts skrivelse fogade lagförslaget.»

Propositionen

Vid ny remiss till lagrådet den 6 december 1957 anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Edenman*, följande:

»Inledningsvis vill jag erinra om att riksdagen i skrivelse den 27 april 1955, nr 214, hemställt att Kungl. Maj:t måtte för kyrkomötet och där-

efter för riksdagen framlägga förslag om lagstiftning, som ger kvinna behörighet till prästämbetet. I det utlåtande av första lagutskottet som låg till grund för riksdagsskrivelsen har utskottet angivit sina skäl för att en dylik lagstiftning bör komma till stånd. I nära anslutning härtill har det för kyrkomötet framlagda förslaget motiverats utifrån två huvudsynpunkter, nämligen dels principen om mans och kvinnas likställighet i vårt samhälle, dels omsorgen om kyrkans bästa. Vid ärendets tidigare behandling inför Kungl. Maj:t har både dessa synpunkter och skälen för lagförslagets utformning närmare utvecklats av min företrädare som departementschef. Vad han därvid anfört kan jag i allt väsentligt biträda. Jag anser det — icke minst för kyrkan själv — olyckligt att årets kyrkomöte avvisat Kungl. Maj:ts på riksdagens önskemål stödda förslag. Det är enligt min mening väl förståeligt att kyrkomötets beslut på många håll mottagits med djup besvikelse.

Jag vill emellertid rikta uppmärksamheten på kyrkomötets motivering för beslutet. Det särskilda kyrkomötesutskott till vars handläggning ärendet hänskjutits hade i sitt betänkande byggt på en vidlyftig teologisk argumentering, som utmynnade i att förslaget borde avvisas därför att prästämbetet enligt kyrkans lära icke skulle vara avsett för kvinnor. Denna ståndpunkt är dock ingalunda den allmänt omfattade. Detta visade sig omedelbart i den offentliga debatten, där både lekmän och präster gav till känna en annan inställning till innebörden i den evangeliska kristendomsuppfattningen och till kyrkans lära på denna punkt. Kyrkomötets majoritet underkände också utskottets motivering och anslöt sig i stället till ett uttalande som innebar att kyrkomötet icke tagit någon avgörande ställning till frågan om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst. Kyrkomötet ansåg det angeläget att beslut som binder den kommande utvecklingen icke fattas, förrän man inom kyrkan vunnit större enighet och klarhet beträffande utformningen av prästämbetet. Beslutet innebar alltså i själva verket att kyrkomötet önskade ett uppskov med frågans avgörande. Denna önskan om uppskov bars upp av flertalet prästerliga ledamöter, medan de flesta av lekmännen var beredda att antaga förslaget. Kyrkomötet har således icke genom sitt beslut avskurit möjligheterna till att man genom en fortsatt behandling av frågan skall kunna komma fram till ett positivt resultat.

För egen del anser jag, att utgången av ärendets behandling i kyrkomötet icke bör ge Kungl. Maj:t anledning att ändra sitt ställningstagande i saken. Enligt min mening bör riksdagen, utan längre uppskov än som är nödvändigt, få tillfälle att för sin del taga ställning till det föreliggande, av riksdagen redan år 1955 begärda lagförslaget. Om riksdagen vid 1958 års vårsession antar detta förslag, kommer ett nytt kyrkomöte att få pröva frågan senare under året.

Beträffande lagförslagets utformning finner jag skäl föreslå endast den ändringen att dagen för ikraftträdandet bestämmas till den 1 januari 1959 i stället för den 1 juli 1958.»

Lagrådet

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet

I sitt förenämnda utlåtande, nr 11, hemställde utskottet att riksdagen måtte antaga det framlagda lagförslaget. Utskottet yttrade därvid inledningsvis:

»Såsom framgår av den föregående redogörelsen har frågan om kvinnans tillträde till ämbeten och tjänster i allmänhet genom 1945 års reform av behörighetslagstiftningen vunnit sin lösning på det sätt att kvinnan härutinnan erhållit generell likställighet med mannen. Reformen innebar emellertid icke att kvinnan erhöi tillträde till prästerlig tjänst, ehuru jämväl frågan därom sedan lång tid varit föremål för utredning och i olika sammanhang uppmärksammas i den offentliga debatten. Sedan 1946 års riksdag på hemställan av första lagutskottet anhållit hos Kungl. Maj:t om utredning av spörsmålet har detta vid ytterligare företagen utredning ägnats ingående granskning, som föranlett förslag i positiv riktning. Det må vidare erinras om att första lagutskottet i av riksdagen godkända utlåtanden såväl vid nämnda riksdag som vid 1955 års riksdag uttalat sig för att kvinnan beredes tillträde till prästerlig tjänst under motivering bland annat att, enär principiella skäl icke lade hinder i vägen, rättvisehänsyn fordrade att man i avseende å detta slags tjänst fullföljde reformarbetet beträffande behörighetslagstiftningen.

Ehuru alltså en positiv inställning till spörsmålet kommit till uttryck inom riksdagen har i den allmänna debatten i övrigt meningarna i vårt land liksom i många andra länder varit delade. På flera andra håll, såsom t. ex. i Danmark och Norge, har emellertid prästämbetet trots starka meningsmotsättningar öppnats för kvinnan. Hos oss har tanken på en reform avvisats särskilt av de kyrkliga myndigheterna och prästerskapets sammanlutningar. Bland annat har från detta håll framhållits angelägenheten av att frågans lösning ej forceras. 1957 års kyrkomöte, som haft att ta ställning till det förslag som innefattas i förevarande proposition utom i vad det avser tidpunkten för förslagets ikraftträdande, har förklarat sig icke anse rådligt att, innan man inom kyrkan vunnit större enighet och klarhet beträffande prästämbetets utformning, ta avgörande ställning till frågan.»

Sedan utskottet härefter intagit en avvisande hållning till en motionsvis framförd begäran om uppskov till 1959 års riksdag med behandlingen av ärendet anförde utskottet vidare:

»Utskottet vill understryka att det självfallet även enligt utskottets mening är angeläget att en fråga av den vikt som här föreligger får sin lösning

först efter ingående utredning och övervägande. Såsom emellertid framgår av propositionens innehåll har frågan om kvinnans tillträde till prästerlig tjänst dels vid flera tillfällen underkastats ingående och samvetsgrann utredning, dels ock i övrigt sedan lång tid i olika sammanhang ägnats omfattande uppmärksamhet. Förutom inom riksdagen har inom vida kretsar av vårt folk, framför allt inom ett flertal större organisationer, den meningen också kommit till synes att frågan nu är mogen för lösning. Utskottet delar departementschefens uppfattning att förevarande spørsmål måste anses tillräckligt berett för slutligt avgörande. Det kan därför icke anses möta hinder att riksdagen, vilken såsom ovan nämnts tidigare två gånger uttalat sig för att kvinnan skall beredas tillträde till prästerlig tjänst, nu för sin del tar slutlig ställning till det genom propositionen framlagda förslaget härom.

Såsom utskottet förut antytt utgöres ett av de viktigaste skälen för en reform av önskemålet att tillgodose den numera inom samhällslivet erkända principen om kvinnans likställighet med mannen. I vad det gäller behörigheten till ämbeten och tjänster uppbäres angivna princip icke endast av rättvisesynpunkter utan även av att det i allmänhet föreligger ett starkt behov att tillgodogöra samhället värdet av ökade insatser från kvinnans sida på olika områden.

Även vad angår kyrkan och dess verksamhet måste det utan tvivel vara angeläget att kunna utnyttja den arbetsinsats som — utöver det värdefulla arbete som redan nu utföres av kvinnliga krafter — kan presteras av kvinnor i kyrkans tjänst i och med att de beredes möjlighet att verka som präst. Att ett starkt behov av ökade kvinnliga insatser i kyrkans arbete föreligger framgår också tydligt av vad som föregått detta lagstiftnings-ärendet. Likaså framgår att det vidgade deltagande i det kyrkliga arbetet, till vilket kvinnan i egenskap av präst får möjlighet, kan tillföra kyrkans verksamhet ett värdefullt tillskott. Såsom departementschefen anfört har kyrkomötets avvisande hållning till reformförslaget på många håll mottagits med djup besvikelse, och utskottet har den uppfattningen att detta gäller icke minst i kretsar, som omfattat det kyrkliga livet med varmt och aktivt intresse. Det synes utskottet i nuvarande tidsläge vara av yttersta vikt för den framtida utvecklingen av kyrkans liv och arbete att kyrkans inställning och verksamhet präglas av generositet och förståelse inför nutidens människor i deras sätt att tänka och känna. En sådan hållning skulle med säkerhet bidra till stärkande av bandet mellan kyrkan och människorna och därigenom ytterligare vidga och fördjupa den kyrkliga verksamheten. Enligt utskottets mening torde alltså även utifrån kyrkans egna synpunkter saknas anledning för kyrkan att ställa sig avvisande till att bereda kvinnan tillträde till prästerliga tjänster. Vid 1957 års kyrkomöte, vilket icke ansett sig kunna ta avgörande ställning till den ifrågasatta reformen, har enighet icke kunnat vinnas i frågan huruvida av principiella religiösa skäl skulle föreligga hinder mot reformen.

Utskottet har i tidigare sammanhang intagit den ståndpunkten, att principiella hinder icke möter mot kvinnans tillträde till prästtjänst. Vad i detta lagstiftningsärende hittills förevarit har icke föranlett utskottet att frångå denna inställning, vilken överensstämmer såväl med departementschefens ställningstagande som med vad som synes vara den förhärskande meningen inom utredningsorganen och remissinstanserna.

Departementschefen har ingående uppehållit sig vid spørsmålet huruvida hinder mot den föreslagna reformen skulle kunna sökas i den kristna kyrkans tradition eller i reformens förmodade menliga inverkan på den svenska kyrkans ekumeniska förbindelser. I vad departementschefen härutinnan anfört vill utskottet helt instämma.

Utskottet finner alltså att övervägande skäl kan anföras för att nu ge kvinnan tillträde till prästtjänst. I likhet med departementschefen finner utskottet icke lämpligt eller erforderligt att, såsom skett i utredningsförslaget, upptaga en bestämmelse av innebörd att kvinna icke skulle få vara präst i annan församling än sådan, där det finns minst två prästerliga tjänster och av dessa minst en har manlig innehavare.

Emot utformningen av lagförslaget har utskottet icke haft någon erinran.»

I en vid utskottets utlåtande fogad reservation hemställdes att riksdagen måtte besluta uppskov till 1959 års riksdag med behandlingen av propositionen.

Riksdagen fattade beslut i enlighet med utskottets hemställan.

Propositionen till 1958 års B-riksdag

Föredragande departementschefen, statsrådet Edenman, har under hänvisning till det av årets förra riksdag fattade beslutet anfört:

»Då emellertid kyrkomötets samtycke till lagstiftningen ej hunnit inhämtas och det av riksdagen godkända lagförslaget följaktligen icke kan utfärdas såsom lag före öppnandet av den nu sammankallade nya riksdagen, är lagförslaget jämlikt 87 § regeringsformen att anse som förfallet. Om de skäl som sålunda hindrat förslagets antagande har Kungl. Maj:t att underrätta riksdagen.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 28 mars 1958¹ har allmänt kyrkomöte sammankallats till den 30 augusti 1958. När detta beslut fattades, var avsikten att det nya kyrkomötet skulle få ta ställning till det av riksdagen godkända lagförslaget. Enligt min mening bör samma förslag nu på nytt genom proposition föreläggas riksdagen och ärendet sedan, om riksdagen åter bifaller förslaget, fullföljas i förut avsedd ordning.»

¹ Se SFS 1958: 143.

Utskottet

Såsom framgår av den föregående redogörelsen antog 1958 års A-riksdag på hemställan av första lagutskottet i dess utlåtande nr 11 ett genom proposition, nr 30, framlagt förslag till lag om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst. Förslaget innebar att kvinna skulle äga lika behörighet som man att efter förtjänst och skicklighet befordras till prästerlig tjänst.

Genom förevarande proposition har förslaget oförändrat på nytt förelagts riksdagen till antagande och i samband härmed har i propositionen anmälts, att det av årets förra riksdag antagna förslaget vore jämlikt 87 § regeringsformen att anse som förfallet, enär kyrkomötets samtycke till lagstiftningen icke hunnit inhämtas och lag i ämnet ej kunnat utfärdas före öppnandet av innevarande riksdag.

Utskottet finner icke skäl att frångå det ställningstagande till reformen, som gjorts av första lagutskottet i dess utlåtande till årets A-riksdag. På skäl som anförts i detta utlåtande får utskottet därför förorda att det genom propositionen framlagda lagförslaget ånyo antages av riksdagen.

På grund härav får utskottet hemställa,

att riksdagen — med bifall till förevarande proposition, nr B 19, — måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst.

Stockholm den 9 juli 1958

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Branting, Lindblom, Per Olofsson, Lodenius, fru Gärde Widemar, herrar Erik Svedberg och Arvidson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedqvist, fru Boman, herrar Jacobsson i Sala, Fröding, fru Löfqvist, fröken Bergegren och herr Fälldin.

Särskilt yttrande

av herr *Arvidsson*, fru *Boman* och herr *Fröding*, vilka anförde:

Vid A-riksdagen understöddes från vår sida ett motions- och reservationsvis framställt yrkande att behandlingen av den då väckta propositionen i förevarande ärende måtte med stöd av 58 § riksdagsordningen uppskjutas till 1959 års riksdag. I reservationen hade uppskovsyrkandet motiverats sålunda:

»På grund av den föreslagna lagstiftningens karaktär av kyrkolag erfordras även samtycke av kyrkomötet. Av vad som anförts av 1957 års kyrkomöte framgår, att inom kyrkan icke vunnits klarhet i frågan huruvida från principiella religiösa synpunkter hinder möter mot den föreslagna reformen. Kyrkomötet har därför önskat få ytterligare rådrum för sitt slutliga ställningstagande i saken. I detta läge är det enligt vår mening angeläget att kyrkan erhåller erforderlig tid att förbereda sin slutliga prövning av detta för kyrkan i så hög grad betydelsefulla lagstiftningsärendet.

Därest emellertid riksdagen under innevarande vårsession antager Kungl. Maj:ts föreliggande förslag blir följden härav, att ett nytt kyrkomöte redan detta år på nytt får pröva frågan. En sådan handläggning av ärendet innebär enligt vår mening icke ett tillbörligt hänsynstagande till kyrkans berättigade intresse av att erhålla skäligt rådrum.

Ett annat tungt vägande skäl för att med kyrkomötets prövning helst bör ytterligare anstå är att kyrkofullmäktigeval hålles under den kommande hösten. Om kyrkomöte anordnas först nästkommande år kommer kyrkofullmäktige vid valen av lekmannaombud därtill att återspegla en aktuell församlingsopinion. Det måste anses vara av stor betydelse att församlingarna på detta sätt kan få möjlighet att påverka bedömningen av denna för församlingarnas verksamhet ytterst viktiga fråga.

Av vad sålunda anförts framgår att det från flera synpunkter är önskvärt att lagstiftningsärendets avgörande får anstå ännu något år.»

Vi är fortfarande av den uppfattningen att det skulle ha varit att föredraga, att ifrågavarande ärende icke forcerats. Emellertid anser vi oss i dagens situation, då kyrkomötet redan hunnit att kallas, icke böra förnya vårt tidigare uppskovsyrkande.